

Snorren, tikken en ratelen

Sprinkhanen en krekels in het duin

Tekst: Wilbert Kerkhof

Een vrouwtje blauw-vleugelsprinkhaan. Op de grond zijn ze goed gecamoufleerd, maar als ze opvliegen zie je hun opvallende lichtblauwe vleugels. Foto: Dirk Motshagen

Op zonnige zomerdagen klinkt er in de duinen vanuit het gras en de struiken een symfonie van zachte geluidjes. De uitvoerende muzikanten zijn sprinkhanen. In de afgelopen jaren zijn deze bijzondere insecten in heel Nederland geïnventariseerd. Sinds het laatste grote onderzoek in de jaren '90 blijkt er aardig wat veranderd, ook in de duinen.

Mannetjes van sprinkhanen gebruiken op een handige manier hun achterpoten en vleugels om de vrouwtjes met een serenade het hof te maken. Doordat de geluiden soortspecifiek zijn is het voor een geoefende luisteraar mogelijk de meeste soorten sprinkhanen en krekels op het gehoor te herkennen. Een aantal soorten maakt echter geen geschikt geluid en om die te vinden moet gezocht, gesleept of geklopt worden. Met de nieuwe inventarisatie kunnen we in kaart brengen in hoeverre de arealgrenzen van soorten onder invloed van de opwarming van het klimaat naar het noorden zijn opgeschoven. Een andere vraag was of door veranderingen in het landschap soorten in aantallen zijn afgenomen of toegenomen ten opzichte van de vorige landelijke inventarisatie tussen 1990 en 1994.

Zuidelijke soorten rukken op

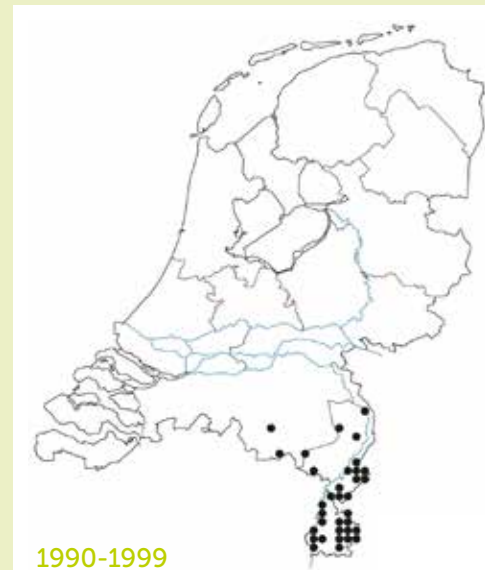
Uit de groep sabelsprinkhanen zijn acht soorten in de duinen waargenomen. Drie daarvan hebben zich sterk naar het noorden uitgebreid. De sikkelsprinkhaan, die twintig jaar geleden uitsluitend in het uiterste zuiden van het land voorkwam, is in meer dan honderd kilometerhokken in de duinen gevonden. De noordgrens van de verspreiding van deze sierlijke soort ligt nu ongeveer tussen Egmond en Bergen. In september 2015 werd er ook een flinke populatie in de duinen van Vlieland ontdekt. Van het zuidelijk spitskopje werd in 1994 één mannetje gevonden op Voorne. Inmiddels is deze goed vliegende sabelsprinkhaan over een groot deel van het land een algemene verschijning geworden en kan het onafgebroken geruis dat de mannetjes voortbrengen in veel tuinen en bermen gehoord worden. In de duinen is de noordelijke opmars tot bij Callantsoog gevorderd. De zuidelijke boomsprinkhaan is de derde soort die zich sterk heeft uitgebreid. Dertig jaar geleden lag het verspreidingsgebied van dit diertje nog rond de Adriatische zee. In 1993 werden de eerste exemplaren voor Nederland gevonden in Vlaardingen. Het is een kleine groene sprinkhaan met zeer korte vleugels

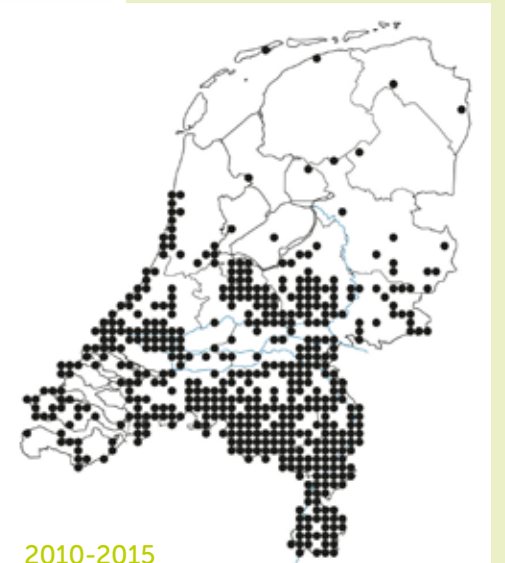
De sikkelsprinkhaan is te herkennen aan zijn grasgroene kleur, ver uitstekende vleugels, lange voelspriet en rode ogen.

Dat deze soort naar het noorden oprukt blijkt uit bijgaande verspreidingskaartjes.

Foto: Joost Bouwmeester
Kaartjes: EIS, Leiden

1990-1999

2010-2015

Snortikker
Foto: Dirk Motshagen

Blauwvleugelsprinkhaan vrouw
Foto: Dirk Motshagen

Zeggedoorntje
Foto: Dirk Motshagen

Zuidelijke boomsprinkhaan vrouw
Foto: Wilbert Kerkhof

Roze nimf bruine sprinkhaan
Foto: Wilbert Kerkhof

Wekkertje vrouw
Foto: Wilbert Kerkhof

Blauwvleugelsprinkhaan man
Foto: Joost Bouwmeester

Duinsabelsprinkhaan vrouw
Foto: Wilbert Kerkhof

Kustsprinkhaan
Foto: Wilbert Kerkhof

Nimf van waarschijnlijk een gewoon doorntje. Foto: Dirk Motshagen

Bruine sprinkhaan
Foto: Dirk Motshagen

Zanddoorntje
Foto: Dirk Motshagen

Veldkrekel man
Foto: Wilbert Kerkhof

Bruine sprinkhaan
Foto: Dirk Motshagen

die niet kan vliegen. De snelle uitbreiding is tot stand gekomen doordat ze makkelijk meeliften op allerhande vervoersmiddelen. Tegenwoordig komt de zuidelijke boomsprinkhaan overal voor inclusief de Waddeneilanden Texel, Vlieland en Terschelling. In de duinen zijn de dieren vooral te vinden in eiken en essen in de omgeving van parkeerplaatsen. De duinsabelsprinkhaan is nog steeds de meest algemene soort in deze groep. Deze is in vrijwel alle duingraslanden van de Nederlandse kust gevonden.

'Nieuwe' krekels en veenmollen

In de duinen komen drie soorten krekels voor: veldkrekel, boskrekel en veenmol. Veldkrekels zijn alleen

gevonden op Goeree en op Voorne. De boskrekel was twintig jaar geleden nog niet uit de duinen bekend. Bij Bergen bleek echter een flinke populatie aanwezig die toen gemist is. In de laatste jaren zijn ook boskrekels opgedoken bij Wassenaar en Bloemendaal. Deze kleine zwarte krekels vallen alleen op door het melodieuze rollende gefluit dat de mannetjes tussen het bladafval maken.

Boskrekels te zien krijgen is lastig, maar het zomerse geneurie uit een bladerentapijt geeft duinbezoekers al veel voldoening. Veenmollen waren vroeger in de duinen alleen bekend van enkele waarnemingen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. In de laatste twintig jaar zijn er echter

bij veel nieuw gegraven plassen en kanaaltjes gangetjes gesignaleerd van deze ondergronds levende krekel. Ook wordt dit spectaculaire, tot vijf centimeter grote insect nu en dan gezien en kan je ze op zwoele avonden in mei horen ronken in natte steilrandjes.

Doornsprinkhanen

Van de drie in de duinen voorkomende doornsprinkhanen heeft het gewoon doorntje zich zowel naar het zuiden als het noorden uitgebreid. Het is een klein sprinkhaantje dat niet kan vliegen en er dus lang over doet om geschikte vochtige terreinen te bereiken. Het gewoon doorntje komt nu van Hoek van Holland tot Schoorl voor. Van de twee andere soorten is het zanddoorntje zeer algemeen en

komt het zeggendoorntje alleen op een aantal geïsoleerde plaatsen voor.

De zang van veldsprinkhanen

Veldsprinkhanen hebben vaak grappige namen. Ze omschrijven de zeer verschillende baltszang van de mannetjes van deze uiterlijk nogal gelijkende soorten. Van deze groep zijn tien soorten in de duinen waargenomen. Van de algemeen voorkomende veldsprinkhanen als wekkertje, bruine sprinkhaan, ratelaar en snortikker zijn de laatste twee verder naar het noorden opgeschoven. Van hun gezang kan je nu tot respectievelijk De Zilk en Callantsoog genieten. Het locomotiefje is nog altijd aanwezig in de binnenduintrand bij Santpoort. Het gaat daar goed met de soort. Het is de belang-

rijkste van de slechts twee populaties die Nederland nog heeft. Mensen die het onvervalste ouderwetse Märklin-modeltreintjesgeluid nog eens willen horen kunnen in de berm van de Duin en Kruidbergerweg terecht. Rest nog de blauwvleugelsprinkhaan. Deze opvallende sprinkhaan is het paradedpaardje van veel duinbeheerders. Dankzij de vele begrazings-, verstuiwings- en plagprojecten is hij in de laatste decennia sterk toegenomen. In vrijwel alle kilometerhokken in de duinen kan je in de zomer de 'blauwe flits' zien bij een wandeling door een zandige berm of aan de rand van een stuifkuil.

Alles bij elkaar doen de sprinkhanen het prima in de duinen. Met vieren-

twintig soorten graslandmuzikanten dragen de duinen flink bij aan de diversiteit en verspreiding van sprinkhanen en krekels in Nederland. Hopelijk krijgen we er in de komende jaren nog enkele mooie soorten bij en gaan nog meer mensen genieten van het zachte krassen, zagen en zingen in de zomerse duinen.

[Wilbert Kerkhof doet sinds 20 jaar als vrijwilliger onderzoek naar sprinkhanen en krekels in de duinen van Nederland.](#)